

Pere Armengou i Torra, en el record

Un arquitecte compromès amb el signe del seu temps

Arquitecte municipal de Manresa i Sant Fruitós, Pere Armengou i Torra va ser des dels anys trenta un dels homes cabdals de l'arquitectura i l'urbanisme al Bages

Text: JOSEP M. ALOY, JOAQUIM GARCÍA, FELIP GONZÁLEZ
Fotos: RUBIRALTA/GAMISANS

F. G. Pere Armengou i Torra va néixer, fill d'una família manresana, el dia 10 de maig de 1905, i va fer els estudis primaris a les escoles cristianes. El 1922 comença estudis universitaris d'Arquitectura a Barcelona i el 1928 comença a treballar a l'estudi de l'arquitecte barceloní Francesc Folguera, amb qui col·laborarà fins al 1932.

Durant tot aquest temps va entrar en contacte amb l'avantguarda cultural dels anys vint a l'Escola d'Arquitectura i al Cercle Artístic de Sant Lluç.

Segons el llibre «Art a Manresa», de Joan Vilaró, va tenir una activitat pictòrica interessant. Des de 1924 a 1926 il·lustrà contes a les revistes Art Novell i Joventut. També fou crític d'art del diari El Pla de Bages.

El 1929 és coautor, juntament amb un company d'estudis, del projecte d'un club d'esports que s'exposa a les Galeries Dalmau conjuntament amb els treballs de futurs membres del GATCPAC —Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània. Soci fundador d'aquest grup renovador, i promotor de l'arquitectura racionalista a tot l'estat, manté contactes professionals molt propers amb arquitectes de la vàlua de Sert o Torres Clavé.

El 1930 acaba els cursos d'Arquitectura i el 1932 es llicencia com a arquitecte. Aquell mateix any entra a treballar a l'Ajuntament de Manresa. Com a arquitecte municipal va signar el pla d'Eixample de Manresa de 1933, tot i que ell no havia participat en la seva elaboració, que s'havia dut a terme uns anys abans. En una entrevista que la revista Dovella va publicar el desembre de 1985, Armengou comentava al també arquitecte manresà Joaquim García i Comas que quan va fer l'informe tècnic sobre l'Eixample de Manresa «jo vivia en l'ambient del GATCPAC; vaig creure que era el moment per fer un assaig sobre edificació oberta, no en el sentit de la ciutat-jardí tal i com es creia (i es proposava al Pla

d'Eixample). Em sembla que al meu informe consta la supressió d'aquella ciutat-jardí, que en aquell moment em semblava totalment anacrònica. Vaig proposar que es repensés la ciutat-jardí i que s'introduís com a mínim en una zona de la ciutat una edificació de tipus obert. Això no es va entendre bé. Hi havia impaciència per aprovar el pla, que ja portava tres anys de retard, i per això no es va fer cap de les modificacions que vaig recomanar».

La seva obra més representativa de la seva etapa com a arquitecte a Manresa serà l'escola Renaixença. Construïda en un solar de cent mil palms quadrats va costar unes 750.000 pessetes. El mes de juny de 1933 començaren les obres. Armengou va projectar la Renaixença aplicant-hi els pressupòsits del racionalisme.

Segons es relaciona al segon volum del llibre La República de Joaquim Aloy i Jordi Sardans, l'edifici donava solució a totes les necessitats pedagògiques, i Pere Armengou va dissenyar-hi fins als últims detalls tant en exteriors com en interiors. A les 14 aules construïdes cabien uns 700 alumnes.

L'edifici era inaugurat pel President de la Generalitat Lluís Companys el 15 de setembre de 1934. Acompanyaven Companys el conseller de Cultura de la Generalitat, Ventura Gassol, i l'alcalde Francesc Marcet.

En aquell temps, Armengou ja va projectar una escola al Bosquet de Sant Fruitós de Bages, una caserna per a la Guàrdia Civil al mateix solar on hi ha l'actual, la piscina municipal de Manresa, i el cobriment del torrent de Sant Ignasi; va fer la direcció de l'obra segons el projecte heretat de l'arquitecte Soler i March fins al salt dels gossos, i més endavant, durant la guerra, va fer el projecte i la direcció d'obres del tram que va des del salt dels gossos fins al riu. L'obra, la van dur a terme les brigades d'atur forçós.

Durant la guerra va realitzar els projectes i direcció d'obres dels refugis antibombarders.

■ Pere Armengou el febrer de 1937, a la seva oficina de Foment i Obres Públiques, al Casino

Per aprofitar les pedres de les esglésies enderrocades es construïren murs de contenció a la prolongació de l'actual carrer Barcelona i habitatges per a obres a la plaça de Catalunya. També un gran casal sindical al cim de Puigberenguer i l'edifici que hi ha al cim del Puigterrà

J. M. A.

La majoria d'obres públiques fetes en el període de la República i la Guerra Civil a Manresa va ser projectada i dirigida per Pere Armengou Torra. Alguns dels seus projectes no arribaren, però, a realitzar-se a causa de les circumstàncies polítiques i econòmiques del moment i a la brevetat del mateix període. La seva obra més coneguda és el Grup Escolar Renaixença, pràcticament l'única mostra de l'arquitectura racionalista existent a Manresa.

Tanmateix, del seu treball vinculat a Manresa, no només cal remarcar la seva obra arquitectònica, sinó també la seva important contribució al salvament del patrimoni artístic manresà durant la guerra. Lluís Rubiralta, en les seves memòries, en parla elogiosament i remarca el valuós ajut que rebé d'Armengou en els treballs d'instal·lació a la Cova de Sant Ignasi del patrimoni recuperat, i la seva col·laboració en diverses accions puntuals, com per exemple en el desmuntatge del retaule del Sant Esperit.

Amb tot, la intervenció més destacable de l'arquitecte estigué relacionada amb el salvament de l'edifici de la Seu, que aleshores estava amenaçat de destrucció, ja que les organitzacions sindicals havien decidit d'enderrocant totes les esglésies de Manresa sense excepció. Davant d'aquest fet, alguns manresans van concentrar tots els esforços en l'objectiu de salvar la Seu, ja que era impossible pretendre salvar cap de les altres esglésies.

De gestions per salvar la

que va servir després per situar l'emissor de Ràdio Manresa.

Va ser arquitecte municipal de Sant Fruitós de Bages des de 1932 fins al 1980. A aquest poble va projectar la portada d'aigües de la sèquia.

Durant la guerra va participar activament en l'intent d'aturar

l'onada de destruccions d'esglésies, sobretot en el salvament de la Seu de l'enderroc.

El 1938 va ser cridat a files per combatre a la guerra i el 1939 es va refugiar a França fins al 1940. Un any després torna a treballar. Obre estudi a Barcelona i alhora que treballa en obres

Armengou jugà a favor de la Seu amb mà esquerra

Seu, se'n van fer un munt. Pere Armengou participà en alguna d'elles. Primerament, l'arquitecte manresà, junt amb Lluís Rubiralta, el metge Francàs i dues persones més, compareguren davant del comitè revolucionari —que era instafiat al Casino i que era qui, de fet, exercia el poder a la ciutat— per pregar-los que reconsideressin la decisió d'enderrocar la Seu. El comitè va respondre que demanarien als sindicats aquesta reconsideració.

Efectivament, l'acord d'ensorrar la Seu va tornar a les centrals sindicals per a la seva confirmació o revocació. Aleshores, Pere Armengou, segons recordava en una entrevista celebrada fa 10 anys, va posar en pràctica les seves dots de proselitisme entre els 4 representants dels sindicats que tenia el comitè de control del ram de la construcció (2 de la CNT i 2 de la UGT) que ell dirigia, per convèncer-los de revocar l'acord. Segons Pere Armengou, aquests dos representants de la CNT eren molt pintorescos i pensaven radicalment diferent. Un era totalment partidari de fer desaparèixer la Seu. «Es que si se consigue que se salve la Seo —afirmava sovint— yo voy allí y meto una carga de dinamita en un pilar y se va todo a hacer puñetas».

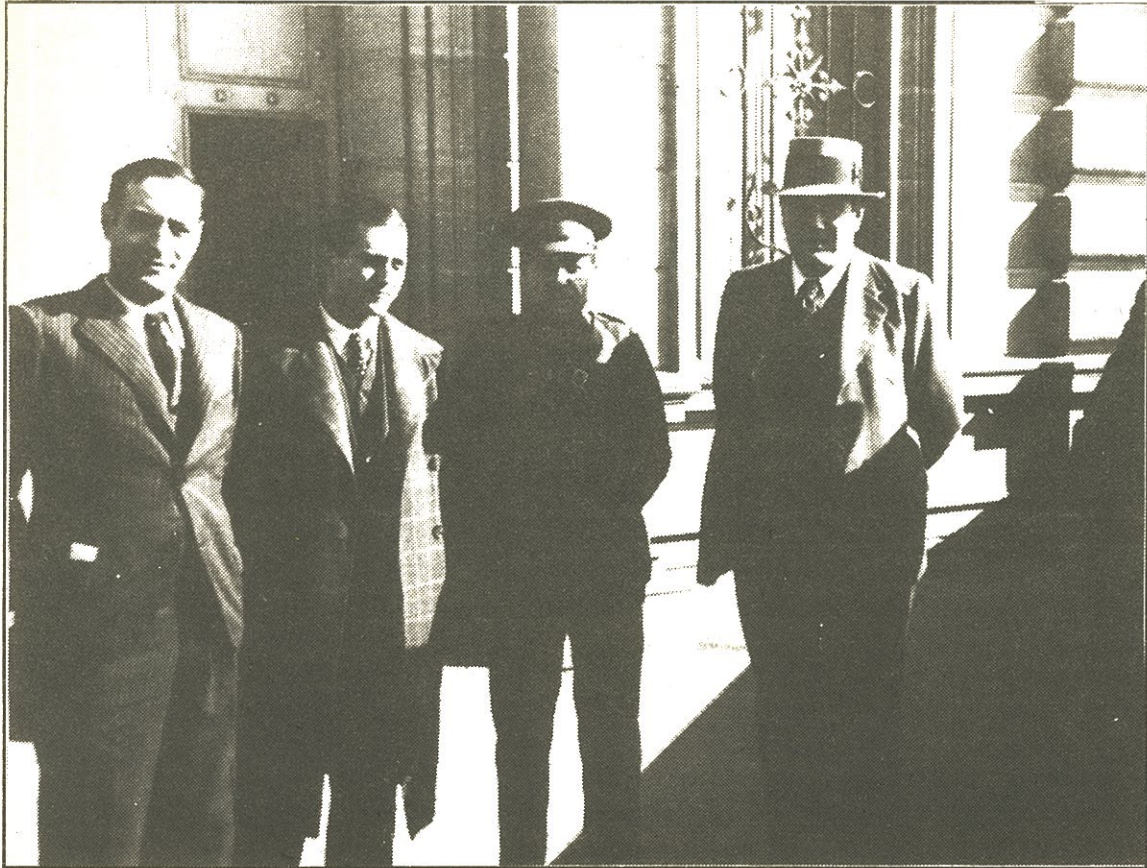
En canvi, l'altre, que es deia Cano i que tenia molt predicament entre els cenetistes, es mostrava molt sensible a les argumentacions de l'arquitecte.

Aquest ho aprofitava per insistir sobre la importància de la Seu com a monument artístic, prescindint, evidentment, del seu caràcter religiós: «No pot ser —li deia—, aquí nosaltres estem fent el ridícul davant del món, estem fent el salvatge».

Segons Pere Armengou, en Cano semblava cada vegada més convençut del valor arquitectònic de la Seu: «em deia: "he leído un libro que habla de arte y a mí no me gustan estas cosas tampoco. Yo no entiendo nada, pero ya comprendo que tienen ustedes razón, claro". Aquell xicot estava acostumat només a fer arengues molt simples i molt primàries a la massa i va veure que hi havia un món que no era el seu de cada dia, un món que ignorava completament i que l'intrigava. Tenia un respecte per les coses que jo li anava explicant, i m'escoltava amb atenció. Li vaig fer una mica d'història de l'art, d'una manera esquemàtica, a nivell de pàrvuls, i situant-lo amb exemples que tinguéssin a l'abast, l'home s'hi interessava de debò. El cas és que el recordaré tota la vida perquè em va xocar molt».

L'assemblea de CNT que havia de tornar a debatre el tema de la Seu es va celebrar ben aviat. La reunió es feia al costat de l'escola dels Germans de les Escoles Cristianes, al carrer dels Esquilets, on la CNT tenia el local. Així ho recordava el mateix Pere Armengou: «jo, és clar, tenia interès per saber com anaven les coses i vaig treu-

Pere Armengou i Torra, en el record

■ Pere Armengou (segon esquerra) en una inspecció de salvament del patrimoni, el 1937

públiques a Sant Fruitós és autor de promocions privades a Sitges, i en col·laboració d'altres arquitectes projecta els laboratoris Esteve de Barcelona i els Almirall de Sant Andreu de la Barca, entre d'altres. Armengou va morir el dia 16 de febrer passat a Barcelona als 86 anys.

Com a arquitecte municipal de Manresa durant la República, Armengou projectà l'escola Renaixença, introduí al Bages el pensament del GATCPAC i col·laborà a salvar la Seu; després de la guerra, obrí estudi a Barcelona

■ Inauguració de la Renaixença per Lluís Companys

Les obres d'enderroc es neutralitzaren alentint-les

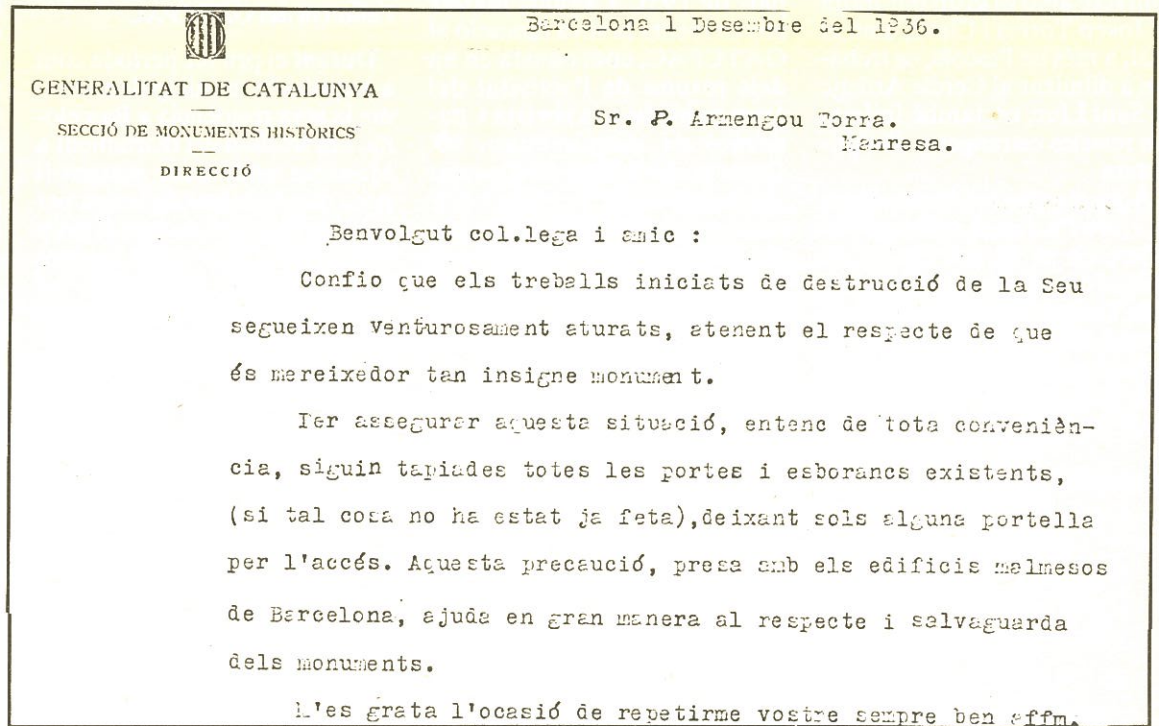
re-hi el cap. Allà hi devia haver unes 300 persones que havien de decidir si la Seu se salvava o no. O sigui que els moments eren emocionants... La gent més o menys em coneixia. Sabien que era arquitecte i ningú no em va dir res... Aleshores va sortir en Cano i va parlar de les coses que ell havia llegit sobre l'art... a nivell popular, diguem-ne, se'n va sortir bastant bé... Quan ell va haver parlat hi va haver un silenci de reflexió, me'n recordo molt bé. Vaig notar un silenci, uns enraonaments... I de cop i volta se sent una veu que diu: "oye Cano, y tú cómo lo sabes todo esto?". I a l'home, no se li acut res més que dir: "porque me lo ha dicho el arquitecto". Es va armar una bronca, uns crits, i és clar, tot es va desmuntar... Naturalment, això va ser fatal. La CNT, doncs, reafirmava l'acord d'ensorrar la Seu.

«Què hi ha de venir a fer, aquí, l'arquitecte?»

Poc després, al local de la UGT, situat al col·legi dels Infants, se celebrava l'assemblea de la UGT que havia de tractar la mateixa qüestió. Marceffí Font, secretari d'organització d'aquest sindicat, va pregar a Pere Armengou que hi anés per si en un moment donat calia la seva intervenció. «També vaig sentir la discussió i en aquest cas va anar més igualada. Hi havia pros i contres. Els més cultes, una mica més comprensius, van defensar la Seu tan bé com van saber.

Va arribar la cosa a una mena d'empat i s'anava a fer la votació. I en Marceffí Font, que presidia l'assemblea, va dir: "si voleu entrarà l'arquitecte, a qui he dit que vingúes. És aquí fora". També va passar el desastre. Van dir: "què hi ha de venir a fer, aquí, l'arquitecte? No necessitem ningú". I és clar, a pesar que van insistir una mica, l'assemblea no va acceptar que hi entrés per cap motiu». La UGT també va confirmar la decisió d'enderrocar la Seu.

En aquells moments, l'arribada dels primers refugiats de guerra de fora de Catalunya i l'incertada decisió d'intaflar-los a la Seu va aturar l'inici de l'enderrocament. Tanmateix, poc després, quan aquest semblava inevitable, els arquitectes Pere Armengou i Josep Gudiol (membre de la secció de Monuments de la Generalitat i que dugué a terme una gran tasca en el salvament del patrimoni artístic de Catalunya) van fer tot el que van poder per anar alentint les obres, tot esperant que canviessin les circumstàncies i s'acabessin els diners. Així, es va decidir començar l'enderroc per l'agulla piramidal del campanar —obra de l'arquitecte Soler i March, del 1918—, i, per retardar-lo encara més, obligaren els paletes a baixar les pedres a través d'un muntacàrregues que hi feren instafar. «El cas és que es va anar rebaixant la punta del campanar amb molt de compte, com si l'haguessin de reconstruir

■ Carta de la Generalitat a Pere Armengou, sobre el salvament de la Seu, el 1936

perquè durés temps. Van tardar tan temps que la Generalitat va poder tenir una mica més d'intervenció, les coses es van anar temperant i la Seu va quedar tal com va quedar després. Ja no es va tocar ni se'n va parlar més. Just es va treure aquella punta».

Hi va haver d'altres circumstàncies que van fer que la Seu se salvés, però, sens dubte, l'estratègia dels dos arquitectes va ser molt eficaç. Pere Armengou explicava: «després de la guerra vaig anar a veure en Soler i March i em va dir: "quina llàstima d'aquella punta". N'estava molt satisfet. I jo li vaig dir: "pots estar content; per bé que estigués, aquella punta va salvar la Seu. Si no hi arriba a ser, la Seu no existiria avui, perquè haurien rebenat les voltes..." El vaig consolar d'aquesta manera i es va sentir reconfortat. Realment se'n va fer càrrec».

OCASIÓ MAQUINÀRIA METAL·LÚRGICA

FRESADORA FEXAC UP. FRESADORA METBAMB-1. TORN PINACHO L-1/180. PLEGADORA DE 100 t lvd 3 m. RASPALL PONT marca DYE de 5 m. PLEGADORA AJIAL de 240 t 3. RECTIFICADORA TANGENCIAL HIDRO-PRECIS DE 800x400. FRESADORA ZAYER Camero motoritzada taula 1.700x460. CISALLA PERLA DE 2x4. TORN REVOLVER Caballeria 50. TORN REVOLVER Jator 30. TREPANTS radiales de 30, 40 i 50 mm. TORNS cilíndrics vâries marques i mides, SERRES, SERRES DE TREPANT, etc.

RETMA, rambla del Pare Alegre, 16 Tel. 780 47 36 TERRASSA

DR. BARRIONUEVO BELARDI

Metge - Dentista

ADULTS - NENS - ORTODÒNCIA

C/ Mossèn Jacint Verdaguer, 38 (1r-1a) Tel. 873 17 63

Pere Armengou i Torra, en el record

L'aventura del GATCPAC i les necessitats de l'Ajuntament de Manresa

J. G. Durant l'estiu de 1985, vaig mantenir una conversa amb el coflega Pere Armengou amb motiu d'haver-se celebrat el cinquantenari de la construcció de l'escola de la Renaixença. Armengou m'explicà, a més a més, el seu punt de vista com a autor de l'obra, la seva participació en la fundació del GATCPAC (Grup d'Artistes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània), detalls sobre el seu assessorament urbanístic a l'Ajuntament de Manresa durant la Segona República, i al de Sant Fruitós, posteriorment. La conversa va publicar-se en forma d'entrevista a la revista Dovella de desembre de 1985.

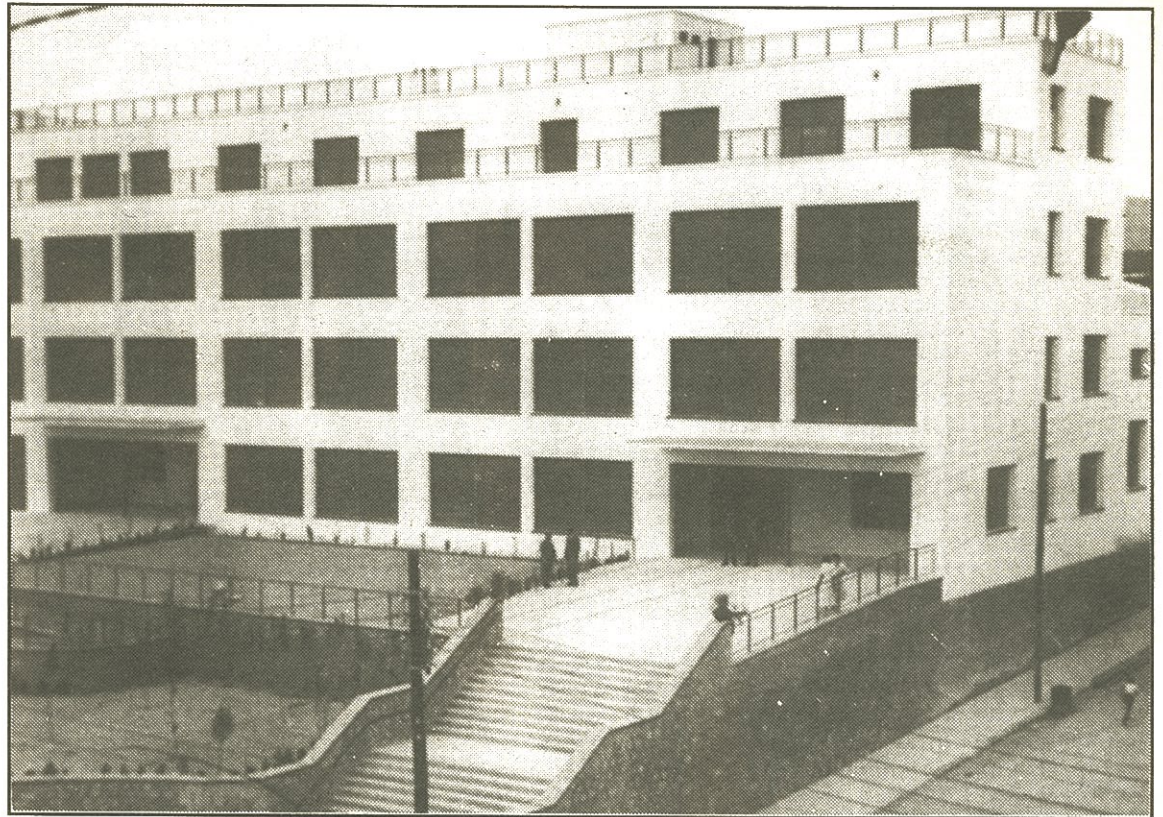
Prèviament a la constitució del GATCPAC l'any 1930, em comentà com havien organitzat una conferència de l'arquitecte Le Corbusier a la Sala Mozart de Barcelona i, un any més tard, una exposició de projectes amb els companys Perales i Reig, amb un projecte de club d'esport. M'explicà que va entrar en contacte amb el grup per mitjà de Josep Torres i Clavé, amb el qual, a més de l'escola, es trobaven a dibuixar al Cercle Artístic de Sant Lluc, on també fullejaven revistes estrangeres d'arquitectura.

Aquesta amistat, la casualitat de viure l'un en el número 90 i l'altre en el 92 del carrer de Casp, i el caràcter emprendedor d'en Torres i Clavé, van influir en què Armengou participés en la fundació del grup, juntament amb Rodríguez Arias, Sixt Illescas, Churruga, i les ànimes del

grup, Sert i Torres, que n'eren els més destacats.

De Francesc Folguera, en tenia un bon record; va col·laborar-hi des del 1928 fins al 1931, bàsicament en la casa Sant Jordi de la cantonada de Pau Claris amb Casp (actualment seu del departament de Justícia de la Generalitat). M'explicava que va començar a dibuixar la façana amb una composició florentina, tot i que mantenia un programa similar a l'actual, amb oficines a les primeres plantes i habitatges a les més altes. Després de patir una crisi, va començar a fer esbossos amb una composició plana sense ornaments superflus, tal com es va construir i es conserva. En obres de menor envergadura va treballar, en aquesta època, en els acabats del Teatre Olímpia, en una reforma de l'escenari del Gran Teatre Liceu i amb en Puig Boada a la fàbrica Roca de Gavà.

Després d'acabar els estudis, el setembre de l'any 30, va ser anomenat arquitecte municipal de Manresa per l'Ajuntament sorgit de les eleccions municipals de 1931. I aquest mateix any presenta la seva dimissió al GATCPAC, com consta en un dels resums de l'activitat del grup publicat a la revista Cuadernos de Arquitectura, 90. Quan parlava amb mi d'aquest assumpte, no es recordava dels motius d'aquesta dimissió, però per mitjà d'unes notes que havia trobat, deduïa que es podia tractar d'uns fets que van aparèixer a la premsa barcelonina en relació a la llengua catalana, als quals l'Associació d'Arquitectes i el GATCPAC es van adherir.

■ El col·legi Renaixença, obra de Pere Armengou, quan va ser inaugurat, el 1934

Segons Armengou, ell no hi va estar d'acord, i va exigir que s'acclarís que es tractava d'adhesions personals i no del grup; en cas contrari presentava, en aquells moments, la seva dimissió com a membre del col·lectiu. La dimissió no li va ser acceptada.

El càrrec d'arquitecte municipal s'allunyà del GATCPAC

Durant el primer període com a arquitecte municipal, mantenia la seva residència a Barcelona, i es traslladava diàriament a Manresa amb tren, restant-li poca disponibilitat de temps per seguir els projectes que el grup treballava. Cap al 1932, mentre el GATCPAC projectava La Ciutat del Repòs, va abandonar els compromisos amb el grup.

És contractat per l'Ajuntament de Manresa perquè hi ha un arquitecte provisional anomenat

Vega Casas, que havia rellevat l'arquitecte Firmat en ser suspès aquest en el càrrec per l'alcalde Montardit.

L'any següent ha d'informar de la proposta per l'aprovació del Pla General de Manresa; en el seu informe demanava que es replantegés la ciutat jardí proposada al nord de la ciutat (on hi ha actualment la Parada) i que es permetessin edificacions de tipus obert en algunes zones (influència directa dels criteris racionalistes que dos anys més tard es formalitzaran en el Pla Macià per a Barcelona). La incomprensió dels polítics governants a les observacions de l'arquitecte i les urgències a aprovar un pla que duia alguns anys de retard van fer, segons Armengou, que no es modifiqués i que es mantingués com estava proposat.

La seva obra més destacada, pel que fa al compromís formal, és l'escola Renaixença, la qual projecta tornant d'un viatge per Alemanya. L'organització del centre es fa a partir del terreny, per facilitar l'assolament.

Concebuda com a «màquina d'ensenyar», construïda amb els mètodes tradicionals del moment, es converteix en la insígnia de l'obra de l'Ajuntament de l'Esquerra del període 1931-1934. Pere Armengou

recordava «la ifusió amb què l'havia construïda».

En el projecte original s'han fet pocs canvis, però afecten parts substancials de l'edifici.

Es fa necessari demanar la restauració de l'escola per recuperar la seva dignitat com a element dipositori de la història. La celebració del cinquantenari de la inauguració no va tenir l'èmfasi necessari per fomentar la restauració. Per què el conseller de torn no busca una excusa? El centenari de les Bases de Manresa podria ser una bona fita.

A més de la pròpia restauració de l'edificació, s'hauria de rebaixar, o fins i tot substituir, l'enorme mur de contenció de terres del carrer Canonge Mulet, i urbanitzar l'exterior de l'escola amb la façana al carrer del Bruc. Restituir l'edifici a una forma més adient a l'estil arquitectònic pel qual va ser concebut podria ser un homenatge de la ciutat a en Pere Armengou, qui va saber correspondre amb dignitat quan se li demanà l'assessorament i la intervenció professional. A més de fer una millora en l'aspecte formal de la ciutat, retornaríem la ifusió d'un determinat moment històric, ja que el sanatori de Sant Joan de Déu, l'altre edifici racionalista que teníem a partir de 1931, és avui irrecuperable.

COM TROBAR CAPITAL PER A LES SEVES INVERSIONS?

COM TROBAR CAPITAL PER ALS SEUS PROJECTES?

COM TROBAR PROJECTES-EMPRESSES PER INVERTIR-HI?

COM TROBAR UN SOCI NACIONAL O ESTRANGER?

Nosaltres li donem la solució

CENTRE D'INICIATIVES I NEGOCIS DE CATALUNYA SA

LA POSSIBILITAT MÉS CÒMODA, RÀPIDA I ECONÒMICA PER INVERTIR A LA CATALUNYA CENTRAL

SERVEIS DIRECTES

- * Lloguer de despatsos totalment equipats (aire condicionat, alarma robatori-incendi, mobiliari etc.)
- * Serveis de secretaria (ordinadors, fax, fotocopiadora, telèfon, recollida de missatges, correspondència, etc.)
- * Servei de biblioteca
- * Domiciliació de societats
- * Promoció de contactes amb empresaris
- * Recerca d'inversions, capital-risc i finançament
- * Lloguer de la sala de reunions
- * Connexió amb altres centres de negocis del món

SERVEIS OFERTS PER PROFESSIONALS

- * Serveis especials per a estrangers (assessoria, habitatge, escolarització dels fills, etc.)
- * Agència de viatges
- * Estudis de mercat, viabilitat i marketing
- * Gestió legal
- * Comerç exterior i promoció comercial
- * Mercat d'empreses, adquisicions-fusions
- * Serveis de seguretat
- * Recerca i selecció de terrenys i locals
- * Secretàries multilingües
- * Serveis d'enginyeria
- * Formació empresarial
- * Selecció de personal i recursos humans
- * Gestió de subvencions

Sant Joan Baptista de la Salle, 4-6 Tel. 872 03 77 - Fax 872 70 55 MANRESA

Si de veritat vol ajudar el Tercer Món...

Enviar-los menjar no és la solució. A INTERMÓN preferim ajudar-los a aconseguir els aliments amb el seu propi treball. Formar-los i assessorar-los per tal que s'ocupin de la seva pròpia atenció sanitària. I facilitar-los els recursos perquè puguin valer-se per si mateixos.

...Col·labori amb Intermón

Si vostè creu en aquesta mena de cooperació, col·labori amb INTERMÓN.

Truqui'ns al (93) 301 29 36

i li direm com fer efectiu el seu donatiu.

intermon

Roger de Llúria, 15 - 08010 Barcelona

Per un món solidari